

Мацієвський Юрій Володимирович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології НаУОА

Західний тиск чи внутрішні ресурси: санкції і сценарії виживання політичного режиму в Україні¹?

Метою статті є оцінка здатності керівництва України протистояти Західному тиску. Беручи до уваги ключову тезу С. Левітські і Л. Вея про залежність стабільності гібридного режиму від організаційного потенціалу держави і сили зовнішнього демократичного тиску, зроблений висновок про послаблення організаційного потенціалу режиму В.Януковича у випадку накладання санкцій. Для забезпечення політичного виживання раціональною стратегією для президента було б виконати вимоги ЄС і підписати угоду про асоціацію. Проте В.Янукович може піти шляхом А.Лукашенка, що в умовах західної ізоляції і внутрішнього тиску також виглядає надто небезпечно. Більш імовірним видається «серединний» варіант – намагання зберегти владу, маневруючи між Заходом і Росією. Такий сценарій можливий за поступливого ставлення Заходу. Проте за умови злагоджених дій США і ЄС, санкції можуть становити реальну загрозу для виживання режиму.

Ключові слова: міжнародна ізоляція, санкції, гібридний режим, стабільність режиму

Маціевский Юрий Владимирович
кандидат политических наук,
доцент кафедры политологии НаУОА

Западное давление или внутренние ресурсы: санкции и сценарии выживания политического режима в Украине?

Целью статьи является оценка способности руководства Украины противостоять Западному давлению. Отталкиваясь от ключевого тезиса С. Левитски и Л. Вея о зависимости стабильности гибридного режима от организационного потенциала государства и силы внешнего демократического давления, сделан вывод об ослаблении организационного потенциала режима В.Януковича в случае наложения санкций. Для обеспечения политического выживания рациональной стратегией для президента было бы выполнить требования ЕС и подписать соглашение об ассоциации. Однако Янукович может пойти по пути А.Лукашенко, что в условиях западной изоляции и внутреннего давления выглядит слишком опасно. Более вероятным представляется «средний» вариант - попытка сохранить власть, маневрируя между Западом и Россией. Такой сценарий возможен в случае уступчивой позиции Запада. Однако при условии согласованных действий США и ЕС, санкции могут представлять реальную угрозу для выживания режима.

Ключевые слова: международная изоляция, санкции, гибридный режим, стабильность режима

Dr. Yuriy Matsiyevsky
Associate professor
Ostroh Academy National University, Ukraine

¹ Автор вдячний Денисові Великожону за допомогу в підготовці цього дослідження.

Western Leverage vs. Organizational Power: sanctions and the prospects for the Ukraine's regime survival

This paper seeks to assess the capacity of Ukraine's regime to withstand the Western pressure. Drawing on Levitsky and Way theses about the dependence of the regime's stability on the organizational power and the external democratic pressure (western leverage), the paper asserts the weakening of organizational power of V.Yanukovych's government, if the personalized sanctions are imposed.

The rational strategy for Yanukovych would be to meet the requirements of the EU and sign the association agreement. To save power Yanukovych may opt for A. Lukashenka's path, but under growing external and internal pressures, such a move could result in loss of power. Some sort of the "middle" option seems more likely for Yanukovych. This would mean retaining power by maneuvering between the West and Russia. Such a scenario is possible with complaisant attitude of the West. However, if the U.S. and EU will develop a unified position and apply sanctions, this may pose a real threat to the survival of the Ukraine's regime.

Keywords: *International isolation, sanctions, hybrid regime, regime stability*

Досі Західна, особливо європейська політика залучення (Engagement) і висунення умов (Conditionality) в обмін на перспективу підписання Угоди про асоціацію з ЄС у відносинах з В.Януковичем дала мало результатів. Чи зовнішній тиск у вигляді санкцій змінить хитку рівновагу між західним ресурсом і організаційним потенціалом влади? Іншими словами, чи санкції змусять Януковича змінити свою внутрішню політику і чи можуть вони вплинути на зміну влади в Україні? Для відповіді на ці питання я буду спиратися на теорію виживання і зміни режимів С.Левітскі і Л.Вея [1] і тим самим перевірю її придатність для пояснення майбутнього політичного режиму в Україні.

Робота має три частини. На початку буде описаний політичний контекст міжнародної ізоляції керівництва України і пояснені причини недовіри до часної Західної політики щодо України. Далі стисло подана модель виживання і зміни режимів з аналізом показників, а в кінці будуть пояснені причини відсутності санкцій та можливі наслідки від їхнього застосування.

Політичний контекст

Згорання демократизації в Україні вперше було відзначено у звіті Freedom House у березні 2011 р., вже через рік після приходу В.Януковича до влади. У звіті зафіксували погіршення показників демократизації України, що спричинило зміну статусу «вільної» країни на попередньо існуючий - «частково вільної» країни. Через місяць організація підготувала спеціальний звіт про погіршення стану демократії в Україні [2]. З того часу негативні оцінки тільки посилювались аж доки не досягли піку у виступі А. Меркель у Бундестазі, яка 10 травня 2012 р. порівняла Україну до Білорусі, назвавши її диктатурою [3]. Майже через місяць, 5 червня, в інтерв'ю радіо «Свобода» колишній посол США в Україні Стівен

Пайфер у більш стриманому тоні заявив таке: «я не виключаю, якщо ситуація із демократією, із правами та свободами в Україні погіршуватиметься – офіційний Вашингтон повернеться до питання санкцій проти України» [4]. 22 вересня 2012р. Сенат США ухвалив резолюцію в якій закликав керівництво України негайно звільнити Ю.Тимошенко і інших політичних в'язнів. У резолюції було звернення до Держдепартаменту США запровадити заборону на видачу віз «для усіх відповідальних» за ув'язнення і погане поводження з Ю.Тимошенко і іншими опозиційними політиками [5]. Врешті 10 грудня 2012р. рада ЄС ухвалила резолюцію по Україні де поряд з визнанням регресу у стандартах проведення виборів підтвердила готовність підписати з Україною Угоду про асоціацію за умови «відчутного прогресу» у трьох, раніше визначених сферах – відповідність парламентських виборів міжнародним стандартам, вирішення питання вибіркового правосуддя і здійснення раніше визначених реформ, зокрема прийняття з участю опозиції Виборчого кодексу, реформування судової системи і впровадження конституційної реформи [6].

На фоні цих заяв погіршення усіх показників демократизації, що були відзначені у звіті Freedom House за 2012 р. тільки посилили градус напруги навколо України [7]. В українських медіях суть дискусій переважно зводиться до питання – будуть санкції чи ні? Зосередження уваги лише на факті санкцій не дає можливості поглянути далі – які є мотиви санкцій і яких наслідків очікує Захід від застосування чи не застосування санкцій?

На початку одне зауваження. У коментарях українських спостерігачів домінує думка про те, що Захід не піде на оголошення санкцій чи то з економічних міркувань, щоб, мовляв, не втратити свій бізнес[8], чи з геополітичних міркувань, щоб не втратити Україну [9]. Ця думка є надто поверхневою, тому, що: 1) відштовхується від хибного уявлення про геополітичну вагу України у протистоянні Заходу і Росії, 2) санкції (ізоляцію) розглядає лише як демонстраційний засіб тиску, чи ресурс у досягненні стратегічних переваг.

Україна перестала бути пріоритетом для США ще наприкінці другого президентського терміну Джорджа Буша. Попри включення України до Європейської політики сусідства, європейці не дали Україні чітких перспектив вступу до ЄС, як вони це зробили для Болгарії, Румунії і Хорватії. Крім того, європейська політика висунення умов (conditionality) в обмін на потенційні переваги від підписання Угоди про асоціацію у випадку Януковича не спрацювала, що яскраво демонструє відмова Януковича звільнити Ю.Тимошенко[10]. Ця непослідовність послабила західний демократичний вплив і дозволила проросійськи налаштованим елітам в Україні педалювати тему

безуспішності вступу до ЄС. Україна й далі залишається у «сірій зоні», а «втома від України» скінчилась роздратуванням за недотримання обіцянок В. Януковичем «вирішити справу Тимошенко». Після закінчення «Євро-2012» вся увага західних ЗМІ була прикута до парламентських виборів в Україні. Їх результат – 177 місць опозиції в парламенті засвідчив збереження «вимушеного плюралізму» (pluralism by default) у ВР і переважив негативні оцінки процесу виборів і підрахунку голосів. Таким чином Захід зважив на результат, а не процес і хоч визнав, що ці вибори були «кроком від демократії», прийняв їх результати. Після виборів режим в Україні все частіше почали називати авторитарним, але санкції так і не були накладені. Емоційні оцінки ситуації в Україні мало зачепили Януковича. Його близьке оточення на чолі з сином Олександром все глибше проникає у суспільство. Це однак, не дає підстав називати режим в Україні авторитарним. Пояснення суті і типу режиму подане у наступній частині роботи.

Авторитаризм чи здирство: інволюція гібридного режиму

Політичний режим в Україні, як і більшість режимів на пострадянському просторі, не варто розглядати в термінах «демократія» чи «авторитаризм». Суть діяльності владного угруповання, або «Сім'ї» – встановлення контролю над усіма діючими галузями господарства задля одноосібного отримання ренти. Мета – збереження влади після 2015р. Для означення такого режиму найкраще підходить поняття «здирицький», але оскільки це поняття більше стосується практик ніж типу², то найширшим поняттям, яке включає ці практики, є поняття «гібридний». Гібридність, проте, не означає змішання якихось демократичних і автократичних елементів, а вказує на наявність конкурентних виборів, глибоко вкоріненого клієнтелізму і неповагу до закону. Ці ознаки підпадають під визначення «електорального» чи «змагального» авторитаризму, які вважаються різновидами гібридного режиму. Отже «гібридним» я вважаю не зменшений різновид демократії чи авторитаризму, а окремий тип режиму. З приходом до влади В. Януковича неповага до закону зростає, а концентрація повноважень не призвела ні до збільшення легітимності, ні дієвості, ані ефективності режиму. Хижацька природа владного угруповання, штовхає його до спрощення – вибіркового правосуддя, вибіркового фальсифікацій на виборах, використання закону у

² Див. наприклад Шайо А., Клієнтелізм і здирство: корупція в перехідному періоді// Політична корупція перехідної доби/ Пер.з англійської/ за ред.С.Коткіна на А.Шайо. – К.: «К.І.С.», 2004. – С.1-20. Інший спосіб означення режиму в Україні через поняття неопатримоніалізму чи султанізму. Проблеми тут виникають тому, що патримоніалізм чи його різновиди своєю протилежністю мають раціонально-бюрократичну організацію влади. Отже ці поняття більше стосуються практик організації влади, а не практик її здійснення. Та сама проблема з використанням поняття «здирицький» - воно стосується практик і немає своєї протилежності для побудови типології.

приватних цілях, вибіркових санкцій проти ЗМІ, громадських активістів чи політичних опонентів. Ці дії коментаторами в Україні і на Заході сприймаються як сповзання до авторитаризму. Але ні концентрація повноважень, ні встановлення контролю над судовою гілкою влади, ні посилення тиску на ЗМІ і громадянське суспільство не призведуть до встановлення авторитаризму. Авторитаризм не є метою президента. Метою є збереження контролю над країною після 2015р. Авторитаризм міг би стати інструментом для досягнення мети, але встановленню авторитаризму заважають такі структурні чинники як фрагментована структура еліт, регіональні поділи, відсутність інструментальної опори – дієвої бюрократії, відданих силових структур і лояльного оточення, низька економічна ефективність, що підриває легітимність владної команди і чи не найважливіше – відсутність соціальної опори та неприйняття українцями самої ідеї авторитаризму [11, с. 34–35]. Крім того результати парламентських виборів 2012р. засвідчили, що в політичному просторі і в парламенті зберігається «вимушений плюралізм». У такій складній міжнародній і напруженій внутрішній ситуації влада може спробувати піти білоруським шляхом – розпустити парламент, через референдум позбавити депутатів імунітету, потім провести контрольовані вибори, паралельно збільшуючи тиск на опозицію, ЗМІ та громадські організації. Проте сумнівно, чи за існуючих структурних обмежень такі дії будуть мати очікуваний ефект. Білоруський варіант може закінчитись накладанням санкцій. У цих умовах владі важче буде зберігати лояльність оточення, стримувати опозицію і громадян. Президент усвідомлює ці загрози, тому, швидше за все намагатиметься не форсувати події. Режим в Україні й далі буде не більше ніж квазі-авторитарним [12] – тобто намагатиметься імітувати авторитаризм в умовах існуючих обмежень. Отже якими є шанси виживання В.Януковича у несприятливій внутрішній і міжнародній ситуації?

Західний тиск чи внутрішні ресурси?

Досі дискусія про причини падіння і виживання гібридних режимів не дала однозначних відповідей³. Якщо актороцентричні теорії пропонують пояснення вже існуючих випадків, то структурні – намагаються прогнозувати події. Одне з таких пояснень запропонували Західні політологи Стівен Левіцкі і Лукан Вей. У своїй праці про стабільність і зміни гібридних режимів вони беруть до уваги три фактори: інтенсивність зв'язків режиму з заходом (linkage), організаційний потенціал держави чи правлячої партії (organizational power) і уразливість

³ Див. напр. Geddes B. What do we know about Democratization after 20 years?// Annual Review of Political Science, №2, 1999, Gandhi J. Przeworski A., Authoritarian Institutions and the Survival of Autocrats// Comparative Political Studies Vol. 40, No 11, November 2007. Bunce V., Wolchik S. Defeating Authoritarian Leaders in Post-Communist Countries. Cambridge University Press, 2011.

держави до західного тиску (leverage). Аналізуючи ці фактори у випадку 35 країн протягом 1990–2008 рр., вони виявили таке.

Коли зв'язок із Заходом був значний як у Східній Європі, гібридні режими демократизувались. Збільшення тиску на владу, підтримка опозиції вели до зміни балансу ресурсів, а це збільшувало ціну утримання влади. Висока інтенсивність зв'язків підштовхувала автократів до відмови від влади замість її утримання будь-якою ціною.

Там, де був зв'язок низький, як у країнах колишнього СРСР, зовнішній демократичний тиск був слабшим. У цих країнах режими формувалися відповідно до організаційних можливостей еліт. Там, де держава і правляча партія були добре організовані, правлячі групи змогли подолати опозицію і втримати владу. Якщо ж держава і правляча партія були слабкими, виживання режимів було під загрозою. Коли адміністративний потенціал влади був недостатній щоби попередити відступництво еліт чи придушити протести, вона була вразлива навіть на слабкі дії опозиції. В таких країнах третій фактор – уразливість держави до **західного демократичного тиску**, часто був вирішальним. Там де стратегічний чи економічний потенціал держави стримував такий тиск (як у випадку Росії), або там де був значний антидемократичний тиск (Росії на Білорусь), навіть слабкі режими збереглися без змін.

Якщо ж західний ресурс виявлявся сильнішим, ті режими не встояли. Так і в Україні після «Помаранчевої революції» виникла слабка «дефектна демократія». Проте за відсутності тісних зв'язків із Заходом, нові лідери часто ставали авторитарними (як у Грузії), а там де Захід діяв непослідовно, слабка демократія не могла консолідуватись (як в Україні). Перелічені фактори є важливими, але на результат – збереження чи падіння гібридного режиму впливають і інші чинники – економічні, історичні, структурні [13], а також організаційний потенціал владних і опозиційних еліт. Тому деякі режими змінюються в іншому напрямку, ніж передбачала теорія. Так, наприклад, авторам здавалося, що після 2004р. Україна починає рухатись у демократичному напрямку, але протягом п'яти років президентства В.Ющенка українські еліти не змогли виробити принципи демократичної політичної гри, що й дозволило його наступнику швидко розширити повноваження і встановити контроль над законодавчою і судовою гілками влади. Крім того, теорія недооцінює ролі агентів – дій опозиції, громадських організацій чи мас у зміні влади. Варіанти взаємодії зовнішнього тиску і організаційного потенціалу влади подані у таб. 1.

Таб.1

	Сильний вплив	Слабкий вплив
Сильний потенціал	Не стабільний авторитаризм	Стабільний авторитаризм
Слабкий потенціал	Зміна влади (Не завжди демократизація)	Режим виживає

Таблиця складена автором на основі Levitsky S., Way L., (2010).

Дискусія, що виникла в результаті аналізу «кольорових революцій», підштовхує до врахування як структурних факторів так і ролі агентів при вивченні динаміки гібридних режимів. Останнє, тобто дії влади в умовах структурних обмежень будуть розглянуті після емпіричного аналізу даних у світлі структурних пояснень Левіцкі і Вея.

Аналіз даних

У цій частині прослідкуємо як змінилися значення трьох показників – зв’язків з Заходом, організаційного потенціалу влади і сили Західного тиску у порівнянні з даними виявленими Левітскі і Веєм.

Зв’язки із Заходом

Для обчислення зв’язків із Заходом автори теорії використовують чотири індикатори: економічні зв’язки (обсяг торгівлі країни з ЄС та США – тут і далі - на основі рейтингу, що не включає Західні країни); суспільні зв’язки (кількість громадян країни, що подорожують до ЄС та США); комунікативні зв’язки, названі «voice traffic» (кількість телефонних розмов громадян країни з країнами ЄС та США і частка населення, що має доступ до Інтернет); міжурядові зв’язки - членство в Об’єднаних американських державах чи потенційне членство в ЄС. Кожен індикатор оцінюється за шкалою від 1 до 5 (1 – найнижчий показник, 5 - найвищий), оцінки додаються і переводяться у шкалу від 0 до 1. Критерії для оцінки місця в рейтингу такі: місця з 1 по 15 – 5 балів, з 16 по 31 – 4 бали, з 32 по 47 – 4 бали, з 48 по 63 – 3 бали, з 64 по 79 – 2 бали, з 80 і нижче – 1 бал.

Для обчислення торгівельних зв’язків був використаний обсяг торгівлі України з державами-членами ЄС (станом на 2011 рік⁴, за яким Україна посідає 17 місце серед усіх незахідних країн світу). Для визначення комунікативних зв’язків використана частка населення країни, що користується Інтернетом⁵

⁴ International trade [Electronic source]. - Mode of access:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/introduction. - Title from the screen.

⁵ Percentage of Individuals using the Internet 2000-2012, International Telecommunication Union [Electronic source]. - Mode of access: <http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/material/excel/Individuals%20using%20the%20Internet2000-2011.xls>. – Title from the screen.

(станом на 2012р. Україна займала 66 місце серед усіх незахідних країн світу). Це означає, що торгівельні зв'язки можна оцінити у 4 бали, комунікативні зв'язки – 2 бали. Передбачений теорією показник телефонних розмов не врахований, через постійне скорочення абонентів традиційного наземного зв'язку і розширення каналів комунікації у порівнянні з минулим десятиліттям⁶. Через відсутність даних суспільні зв'язки не оцінюємо. Потенційне членство в Європейському Союзі оцінено в 2 бали (за шкалою від 1 до 5, де 1 – немає ймовірності вступу, 5 – кандидат на вступ в ЄС). Україна не входить до офіційно визнаних країн «потенційних членів ЄС»⁷, відтягує підписання угоди про асоціацію з ЄС та не відповідає більшості економічних та політичних критеріїв для вступу в ЄС. Однак оцінка не є найнижчою, оскільки країна є ближчою до ЄС через інструмент Європейської політики сусідства та спільний кордон з чотирма країнами ЄС, чого не мають більшість пострадянських країн, деякі балканські країни та країни неєвропейського континенту. Якщо три вищевказані оцінки перевести у співвідношення від 0 до 1, отримаємо показник зв'язків із Заходом на рівні 0,53.

Організаційний потенціал влади

Організаційний потенціал влади визначається здатністю держави до здійснення примусу (*state coercive capacity*) і силою правлячої партії (*party strength*). Обидва показники вимірюються через масштаб (*score*) і згуртованість (*cohesion*) держави і партії. Масштаб держави виявляється через проникнення державного апарату примусу у суспільство. Це те, що інші автори називають інфраструктурною владою (*infrastructural power*). Фактично це кількість і якість внутрішнього апарату безпеки держави, або її силовий блок – армія, поліція, служба безпеки, їх спецпідрозділи і інші контролюючі служби, наприклад фінансова міліція чи податкова інспекція. Згуртованість влади виявляється через ступінь готовності підлеглих виконувати накази керівників (*compliance*), тобто демонструє силу зв'язків між керівництвом держави, керівництвом силових структур та їх підлеглими. Масштаб партії показує обсяг партійної інфраструктури, або ступінь проникнення партії у суспільство. Згуртованість партії демонструє здатність лідера забезпечити співпрацю членів партії в уряді, парламенті і на місцях. Важливим показником для визначення згуртованості влади та партії є те, що автори називають нематеріальними джерелами зв'язку –

⁶ Украинцы отказываются от домашних телефонов [Электронный ресурс]: статья. – Режим доступа: <http://ubr.ua/ukraine-and-world/society/ukraincy-otkazyvautsia-ot-domashnih-telefonov-175633>. - Заглавие с экрана.

⁷ Glossary:Country codes [Electronic source]. - Mode of access: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Country_codes. – Title from the screen.

спільне етнічне походження, належність до однієї суспільної групи чи спільна участь в недавньому збройному конфлікті.

Кожен показник оцінюється за шкалою від 0 до 2 балів, бали сумуються. Оцінки від 6 до 8 балів свідчать про високий організаційний потенціал влади, 5 – вище середнього, 4 – середній, 3 – нижче середнього, від 0 до 2 – низький. Наявність прямого державного контролю над економікою підвищує рівень організаційного потенціалу на одне значення (наприклад, якщо потенціал влади оцінено в 1 бал («низький»), то наявний державний контроль над економікою підвищує показник до «нижче середнього»). У таблиці 2 показані оцінки показників у порівнянні з 2008 рр.

Таб.2

Організаційний потенціал влади	2008р.	2012/2013.
Масштаб Згуртованість Потенціал партії Масштаб партії Згуртованість партії Сумарний бал Прямий державний контроль над економікою	Високий (2 бали) Низька (0 балів) Низький(0 балів) Низька (0 балів) 2 – низький	Високий (2 бали) Середня (1 бал) Високий (2 бали) Низька (0 балів) 5 балів – вище середнього Відсутній

Організаційний потенціал влади станом на 2012/13р. оцінено в 5 балів - «вище середнього». Про високий показник масштабу влади свідчить наявність та присутність на всій території держави органів примусу: СБУ (33,5 тис. осіб), МВС (357 тис. осіб), їх спецпідрозділів, податкової служби (55 тис. осіб), судів, прокуратури. Про наміри збільшити примусовий потенціал влади свідчить стійке зростання витрат на МВС (з 13, 1 млрд. грн. у 2010р. до 16 млрд. грн. у 2013р.⁸) та ідея створення служби фінансових розслідувань, або фінансової поліції, яка мала б напряму підпорядковуватися президентові. Після того як прем'єр М.Азаров висловився, що створення такої структури «не на часі», розмови про фінансову поліцію припинились, але не факт, що на завжди⁹. Попри значну чисельність силових структур, ці органи успадкували радянську систему управління. Часті зміни керівництва свідчать про невпевненість президента у слухняності своїх підлеглих. Використання цих структур у кримінальних справах проти лідерів

⁸ Бурлакова В., Товаріші поліцейські. [Текст]/Валерія Бурлакова// Тиждень. – К.: 2013. – № 16 (284), – 19-25 Квітня 2013р. – С.16-19.

⁹ Зануда А. Фінансова поліція – детектив з багатьма невідомими [Електронний ресурс]: стаття. – Зануда А. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/bbc/2013/04/4/6987287/>. – Назва з екрану.

опозиції, представників малого та середнього бізнесу, громадських активістів^{10,11}, ЗМІ були відзначені у звітах міжнародних організацій. Так зокрема, експерти Freedom House у своєму звіті в липні 2012 року відзначають ряд позитивних зрушень у сфері третього сектору, але разом з тим згадують факти адміністративного тиску на активістів та ініціативи громадян¹².

Свідчень високої згуртованості влади немає. Немає спільної ідеології, спільної етнічної ідентичності, а належність до спільного регіону (що згадується авторами як спільна основа для згуртування – ‘Cleavage’) не є визначальною, оскільки ні російська мова, а ні походження не можна визнати домінуючим кліважем в країні¹³. Чи не єдиним елементом єдності можна вважати страх бути вилученим з системи патронажу. З іншого боку немає доказів не підпорядкування особового складу силових структур та армії керівництву, немає суттєвої заборгованості в заробітній платі, що вказувало б на низьку згуртованість влади. Більше того, є свідчення постійного розростання чисельності органів безпеки та підвищення заробітної плати^{14,15}. Все це відповідає критеріям середньої згуртованості влади.

Масштаб Партії Регіонів можна вважати високим. Правляча партія є найбільшою партією країни, чисельність якої перевищує 1,4 млн. членів¹⁶. Більшість мажоритарних округів (113 з 225) на останніх парламентських виборах були виграні представниками Партії Регіонів, що вказує на широкі мобілізаційні можливості¹⁷. Широке застосування партією «адміністративного ресурсу» (місцеві осередки партії очолюються керівниками чи заступниками місцевих

¹⁰ За графіті з Януковичем активісти отримали по кілька років в'язниці [Електронний ресурс]: стаття. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/life/za-grafiti-z-yanukovichem-aktivisti-otrimali-po-kilka-rokiv-v-yaznici/477028>. - Назва з екрану.

¹¹ Міліція розіграла акцію під Генпрокуратурою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/news/180313-miliciya-rozignala-akciyu-pid-genprokuraturoyu>. - Назва з екрану.

¹² Б'ючи на сполох — раунд 2: на захист демократії в Україні. Продовження звіту Freedom House [Електронний ресурс]: стаття. - Липень 2012. Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Ukraine%202012%20Ukrainian%20FINAL.pdf>. – Назва з екрану.

¹³ Linguistically challenged How Ukraine falls between political, economic and linguistic camps [Electronic source]: an article. – The Economist. - Apr 6th 2013. – Mode of access: <http://www.economist.com/news/europe/21575786-how-ukraine-falls-between-political-economic-and-linguistic-camps-linguistically-challenged>. - Title from screen.

¹⁴ Видатки бюджету-2013: силовикам додали, а чиновників обділили [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tvi.ua/new/2012/12/04/vydatky_byudzhetu_2013_sylovykam_dodaly_a_chynovnykiv_obdilyly. – Назва з екрану.

¹⁵ Графік дня: на скільки за останніх 5 років зросли витрати на силовиків? [Електронний ресурс]: стаття. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/devrand/read/33050/GRAFIK_DNa_na_skilky_za_ostannih_5. - Назва з екрану.

¹⁶ «Методом батога і ПР-Яника» стимулюється чисельність Партії регіонів (огляд преси) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1969/180/70086/>. – Назва з екрану.

¹⁷ Список депутатів нової Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/11/11/6977259/>. – Назва з екрану.

адміністрацій, вони ж мають можливість розподіляти на місцях кошти з державного бюджету¹⁸) свідчить про високий масштаб присутності партії у суспільстві.

Партія немає нематеріальних джерел єдності (спільної ідеології, спільної етнічності), тобто немає джерел високої згуртованості. Тим не менше партія має розгалужену мережу і приймала участь в останніх чотирьох парламентських кампаніях. Важливим показником єдності партії є визначення того, чи є вона правлячою? На сьогоднішній день Партія Регіонів контролює всю виконавчу вертикаль влади, хоча найбільший вплив у кабміні мають представники «Сім'ї», члени якої не належать до Партії Регіонів¹⁹. ПР немає одноосібної більшості у Парламенті (фракція ПР має 208 депутатів) і навіть з допомогою фракції комуністів вона не може ефективно приймати рішення. Більше того, голосування про недовіру уряду, ініційоване опозицією, хоч і не отримало достатньої кількості голосів, було підтримане 21 комуністом. З наведеного вище видно, що єдиною правлячою партією Партію Регіонів вважати не можна. Це домінуюча, але не єдина правляча партія. Президент зробив ставку не на партію, а на «Сім'ю»²⁰. У відносинах представників «Сім'ї» напруга, тому згуртованість партії визначена на низькому рівні.

Західний ресурс

Західний ресурс (тиск) зумовлюється розміром економіки. Економіка вважається великою, якщо річний ВВП перевищує 100 млрд. дол. (за курсом 1995р.) Чим більшим є обсяг ВВП, тим менший вплив. Країни з економікою понад 100 млрд. дол. мало піддаються Західному тиску.

Країни з малою економікою також можуть уникати Західного тиску з допомогою зацікавлених країн - «темних лицарів». Якщо цільова країна отримує фінансову чи товарну допомогу від впливової незахідної держави світу в розмірі не менше 1% від ВВП країни, що надає підтримку, то така країна уникає сильного західного тиску. «Темними лицарями» в різний час були Франція, Китай, Росія. Так Білорусь стримує західний тиск з допомогою Росії.

¹⁸ Бютівець про тиск адмінресурсом: "Такого не було навіть при Кучмі" [Електронний ресурс]: стаття. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/politics/byutivec-pro-tisk-adminresursom-takogo-ne-bulo-navit-pri-kuchmi/450406>. - Назва з екрану.

¹⁹ Формирование Кабмина встревожило украинскую общественность [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2012/12/24/878546.html>. - Заглавие с экрана.

²⁰ «Сім'я» Януковича розширила свій вплив – експерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24805612.html>. - Назва з екрану.

За оцінкою Міжнародного валютного фонду у 2012р. ВВП України становив 180 млрд. дол., або 120 млрд. дол. за курсом 1995 року²¹, що перевищує поріг у 100 млрд. Отже, за критеріями авторів, Україна має велику економіку, що вказує на низький вплив на країну. Але економіка України значною мірою залежить від кон'юнктури цін на продукцію металургії та хімічної промисловості, що становить до 30% ВВП країни та дає близько 40% всіх валютних надходжень до країни²². Крім того Україна є великим позичальником. У 2012р. зовнішній борг сягнув 74% річного ВВП²³ на фоні скорочення золотовалютних резервів²⁴. Насамкінець питання персональних санкцій залишається відкритим, що робить їх відкладеним у часі засобом тиску на керівництво країни. Ці три фактори не враховуються авторами, але на практиці здатні суттєво збільшити вразливість влади до зовнішнього тиску. Отже, номінальний потенціал Західного тиску перебуває на низькому рівні, хоча три відзначені фактори дозволяють говорити про потенційний середній тиск на країну.

Підсумки

У таблиці 3 показані узагальнені значення показників у порівнянні з 2008 роком. Результати 2008-го року обраховані С.Левіцкі та Л.Веєм.

Таб. 3

Показник	2008р.	2012р.
Західний тиск	Високий рівень	Низький/середній
Організаційний потенціал	Низький рівень	Середній рівень
Зв'язки із Заходом	Низький рівень	Середній рівень

Динаміка показників у порівнянні з 2008 роком

Таб.4

Показник	2008р.	2012р.
Західний тиск	високий	Низький/ середній
ВВП, млрд. дол.	137	180
Організаційний потенціал влади	2 (низький)	5 (вище середнього)
Масштаб влади	2	2
Згуртованість влади	0	1
Масштаб партії	0	2
Згуртованість партії	0	0
Зв'язки із Заходом	0,31 (низький рівень)	0,53 (середній рівень)
Економічні зв'язки	-	4

²¹ World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook Database [Electronic source]: mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx>. - Title from the screen.

²² Спад в металургії обвалить економіку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/09/6/297213/>. - Назва з екрану.

²³ Зовнішній борг України перевищив \$132 млрд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tvi.ua/new/2012/12/20/zovnishniy_borh_ukrayiny_dosyah_mayzhe_129_milyardiv. - Назва з екрану.

²⁴ НБУ сам собі суперечить: витрачається на підтримку гривні, але резерви при цьому зростають, - економіст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/2013/03/13/298357>. - Назва з екрану.

Суспільні зв'язки	-	-
Комунікативні зв'язки	-	2
Міжурядові зв'язки	-	2

Що нам показує цей аналіз? За низького/середнього тиску і середнього організаційного потенціалу режим залишається нестабільним, але виживає. У випадку В.Януковича маємо середній організаційний потенціал (концентрація влади врівноважується структурними обмеженнями і зростаючою напругою в середині правлячої групи) і середній тиск (у зв'язку з процесом підписання угоди про асоціацію Україна перебуває в постійному полі зору ЄС, а внутрішній борг і погана економічна ситуація робить її залежною від кредитів МВФ). Зв'язки з Заходом також перебувають на середньому рівні. У цій ситуації один чинник врівноважується іншим. Санкції – це різновид західного ресурсу, який, у випадку застосування, має показати наскільки український режим вразливий до західного тиску. Теоретично персональні санкції мають змінити хитку рівновагу на користь Заходу - послаблять організаційний потенціал і посилять Західний вплив. З іншого боку санкції змусять режим захищатися, що може розкрутити хвилю насилля. Отже, щоб санкції були ефективними – змусили Януковича дотримуватись демократичних правил гри, принаймні три умови мають бути виконані: санкції повинні впроваджуватись у момент найбільшої вразливості режиму (умова часу); санкції повинні бути масштабними (умова обсягу) і врешті санкції повинні бути спільними, тобто відображати єдину позицію США і ЄС (умова єдності). Дотримання кожної з цих умов, а особливо умови єдності, буде означати що ЄС і США мають спільні мотиви для прийняття такого рішення. Попри визнання ліберальних цінностей спільною платформою для США і ЄС у гру можуть вступати і стратегічні мотиви, що може підважити єдність на тій діях США та ЄС, а й у середині самого ЄС. Далі поглянемо як суперечності між ціннісними і стратегічними мотивами не дозволили Заходу діяти злагоджено у стосунках з В.Януковичем.

Санкції: мотиви і наслідки

Чому попри «брудні» вибори США і ЄС утрималися від накладання санкцій? У Вашингтоні і Брюсселі були свої мотиви. У США склалося два погляди щодо санкцій: експертний і урядовий. Міжнародні організації та їх представники такі як Девід Кремер (президент Freedom House) чи Стівен Пайфер (експерт близького до демократів Інституту Брукінгза, посол США в Україні (1997-2000 рр.) схиляються до введення санкцій [14]. Натомість урядовці вважають, що краще здійснювати тиск через «залучення» (engagement) – відновлення співпраці з МВФ, участі американських компаній в енергетичних

проектах тощо. Такі дії, з точки зору урядовців, мають стримати Україну від подальшого сповзання до авторитаризму і в орбіту Росії.

У сум'яттях ЄС суперечності між демократичними цінностями і геополітичними інтересами були примирені у резолюції по Україні від 12.12.2012. «Стара Європа» сприйняла аргументи дипломатів з «Нової Європи», які більше стурбовані геополітичними наслідками вступу України до Митного союзу, і підтвердила готовність підписати Угоду про асоціацію, розуміючи, що її виконання буде проблематичним [15].

Метою санкцій є зміна політики, зміна влади або отримання стратегічних переваг на свою користь. Проте у США та ЄС розуміють, що навіть персональні санкції це дуже непевний інструмент і ефект може бути зворотнім. Крім того у ЄС рішення про накладання санкцій ускладнюється процедурними, але передусім політичними міркуваннями, головне з яких вичерпання усіх позитивних стимулів. Тому досі на Заході не самі санкції, а погрозу використання санкцій розглядали як засіб тиску на В.Януковича. Попри розбіжності в мотивах питання персональних санкцій не зійшло з порядку денного і залишається засобом «м'якого тиску».

Якби персональні санкції – заборона в'їзду, замороження рахунків і інші обмеження були застосовані – це означало б жорстку міжнародну ізоляцію політичного керівництва країни. Жорстку тому, що Росія, Китай та ще кілька країн залишилися б єдиним вікном комунікації з зовнішнім світом. В умовах фактичної ізоляції від контактів із західними установами і лідерами і зростаючого тиску з боку Росії, В.Янукович намагався шантажувати Захід тим, що почне рух у напрямку Митного союзу. Саме приєднання до МС технічно доволі складне, а політичні ризики дуже великі, насамперед для самого президента. У ЄС це розуміють, але намагаються подолати роздратування від шантажу і дають Януковичу шанс у вигляді Угоди про асоціацію. Янукович, здається, також це усвідомив. На останньому саміті Україна – ЄС президенту вкотре пояснили, що підписання угоди можливе за умови «відчутного прогресу» у раніше визначених сферах. У США, й далі використовують політику залучення, але експерти і дипломати заявляють, що питання санкцій залишається відкритим²⁵. Попри те, що для Заходу Україна не є важлива у геополітичному сенсі, для США, а особливо ЄС, втрата України стала б відчутною іміджевою поразкою. Тому питання санкцій залишається засобом тиску на українську владну верхівку, а їх впровадження залежатиме від здатності США та ЄС діяти злагоджено. Не

²⁵ Див.наприклад заяву Джона Гербста, колишнього посла США в Україні у газеті The New York від 29.03.2013 “Ukraine Can’t Have It Both Ways”//http://www.nytimes.com/2013/03/30/opinion/global/ukraine-cant-have-it-both-ways.html?_r=0

підписання Угоди з вини Януковича, означатиме вичерпання політичних механізмів і відкріє шлях до зміни політики «залучення» політикою жорсткої ізоляції, або персональних санкцій.

Отже не накладання санкцій після виборів вказує на те, що Захід не мав спільного мотиву у ситуації коли не всі дипломатичні механізми були вичерпані (умови єдності і часу не були дотримані, що робило умову обсягу не релевантною). Простіше кажучи Захід не хотів робити «холостий постріл». Додатковими факторами відсутності санкцій слід вважати такі: збереження політичного плюралізму в українському парламенті, суперечливі сигнали від української опозиції щодо визнання виборів і небажання погіршувати і так погане становище громадян. Результат опозиції – 177 місць у Верховній Раді дуже контрастує з Росією і Білоруссю де опозиція і близько немає подібного представництва.

Санкції – це вказівка на те, що з керівництвом країни не можна вести мову у форматі демократичного діалогу. У Вашингтоні і Берліні розуміють, що санкції не зроблять українську владу демократичною. Навпаки, санкції лише посилять антизахідну пропаганду, віддалять Україну від ЄС, але найгірше, що вони можуть бути використані В.Путіним для блокування зближення України з ЄС і включення її в російську сферу впливу. Отже санкції можуть послабити організаційний потенціал режиму, але посилити «**системну уразливість**»²⁶ країни, тобто мати протилежний ефект. Попри те, що західні політики та експерти майже в унісон заявляють, що дотримання ліберальних цінностей є умовою відновлення діалогу і ключем до розмороження процесу підписання угоди про асоціацію з ЄС, стратегічні міркування так і не стали пережитком ні в Москві, ні Берліні чи Вашингтоні. Ліберальні цінності є важливими, але не менш важливими є стратегічні інтереси. Санкції щодо недемократичних лідерів дуже рідко мали оздоровчий ефект – повернення до демократичних правил гри. Частіше бувало навпаки – посилення репресій, особливо у персоналістських режимах, як у випадку А.Лукашенка [16].

Це добре усвідомлюють у західних столицях, тому існуюча ситуація використовується як інструмент «м'якого тиску» з метою: **а) збереження впливу на керівництво України, б) зменшення «системної уразливості» країни на початку нової хвилі рецесії.** На що тут розраховує Захід? Очевидно, на 1) власний потенціал; 2) переконання про те, що В. Янукович не піде на зближення з

²⁶ Про поняття «Системна уразливість» див. Richard F. Doner R.F., Ritchie B. K., Slater D., Systemic Vulnerability and the Origins of Developmental States: Northeast and Southeast Asia in Comparative Perspective// http://info.worldbank.org/etools/docs/library/207464/doner_ritchie_slater_systemic_vulnerability.pdf

В. Путіним у стратегічних питаннях (вступ до Митного союзу). Якщо ж В. Янукович і піде на стратегічні поступки В. Путіну (замість вступу до Митного союзу обере м'якший варіант – асоційоване членство чи дозволить приватизувати стратегічні ресурси – ГТС, промислові об'єкти тощо) ця зміна у зовнішній політиці України не буде стратегічною втратою для Заходу у поточній ситуації.

У Західних столицях добре розуміють наскільки напруженими є стосунки між Москвою і Києвом, перш за все у питаннях газу. Допуск американської Chevron і англо-нідерландської Shell на український ринок подають як намір В. Януковича звільнитися від газового зашморгу В. Путіна, хоча версія про забезпечення за «Сім'єю» надійного ресурсу для вирішення питання 2015р. виглядає більш переконливо²⁷.

Попри перерозподіл ресурсів на користь «сім'ї», стабільність режиму є низькою. Індекс стабільності, що був складений з п'яти показників – легітимності, дієвості, ефективності режиму та вертикальних і горизонтальних загроз, виявив внутрішню слабкість правлячої команди [17]. Низька стабільність, або нездатність реагувати на внутрішні і зовнішні виклики є свідченням **уразливості режиму**. Введення санкцій тільки посилило б уразливість. У таких умовах вплив «непередбачуваних змінних» - новий виток економічної кризи, обвал гривні, техногенна чи екологічна катастрофа, могли б стати фактором, що порушить керованість всередині країни. В разі міжнародної ізоляції і внутрішньої нестабільності хвижацькі українські еліти будуть рятуватися самі, але не факт, що будуть рятувати країну. Отже, **санкції залишаються відкладеним у часі інструментом тиску з метою збереження впливу на ситуацію в країні, або інструментом зміни влади, якщо та зробить стратегічні помилки**.

Якщо В. Янукович не зробить стратегічних помилок, він може втриматись при владі до закінчення президентських повноважень. Проте коли журналісти пишуть про, буцімто, непряму купівлю політичних поступок Януковича західними компаніями Shell та Chevron, які погодились виплатити Україні 6 млрд. грн. у вигляді «бонусів» за доступ до надр [18], С.Пайфер та Е.Чоу стверджують, що ніякого торгу (фінансова допомога від компаній, в обмін на політичні поступки (звільнення опозиціонерів, формування опозиційного уряду) не буде[19]. Це вказує на те, що західні компанії і західні уряди діють окремо і кожен з цих гравців має свої цілі в Україні. Якщо для компаній важливим є доступ до стратегічних ресурсів (родовищ), то для західних урядів настійливе нагадування про взяті на себе зобов'язання (прагнення приєднатися до ЄС) і можливе

²⁷ Про це див. Романенко Ю., Комаров А., Shell. Важный стратегический ход Януковича// <http://hvylyya.org/analytics/economics/shell-vazhnyiy-strategicheskiy-hod-yanukovicha.html>

накладання санкцій залишаються оптимальною стратегією щодо керівництва України. Підписання угоди про асоціацію з ЄС означатиме збільшення потенціалу західного тиску, тобто фактично втрату влади у 2015р., але без юридичних наслідків (судового процесу). Не підписання, по суті, теж саме, але з імовірними юридичними наслідками. Президент це усвідомлює, тому намагається не робити поспішних кроків. Але часу на прийняття рішень залишається все менше. У цій ситуації Януковичу залишається білоруський варіант. З допомогою референдуму зміна закону про вибори президента – для забезпечення перемоги у першому турі, розпуск парламенту, впровадження мажоритарної системи вибрав і зменшення кількості депутатів у ВР для забезпечення одноосібного контролю Партії регіонів у парламенті. Але вже було відзначено вище, ризики тут дуже високі через фактори, які не підконтрольні президенту.

Якщо ці висновки правильні, то для забезпечення політичного майбутнього В. Янукович змушений буде виконати вимоги Заходу, але не Росії. «Білорусизація» країни буде актом відчаю Януковича. У нього немає ні державної економіки як в Лукашенка, ні природних ресурсів як у Путіна, ні підтримки низів як у них обох. Проте в Януковича є олігархи, опозиція, більш динамічні ЗМІ, громадські організації і невдоволене суспільство, яких немає в Білорусі і Росії. Вибір білоруського шляху однозначно викличе санкції, які будуть більш відчутними ніж в Білорусі. Це може спровокувати розкол в оточенні президента і масові протести знизу. Беручи до уваги ці ризики, імовірність такого сценарію залишається незначною. Так чи інакше, міжнародна ізоляція, у яку себе загнав президент – це ресурс, яким не можуть не скористатися ні на Заході, ні в Росії. Гра й далі триває на українському полі, але В. Янукович тут не суддя і навіть не гравець. Українські еліти, якого б кольору вони не були, на жаль, не бачать далі власних маєтків. Тому ними й далі грають, як м'ячем на футбольному полі. Біда в тому, що такі ігри завжди є програшними для країни, яка щоразу стає трофеєм у чужих руках.

Оцінки сценаріїв

Отже між «м'яким» та «жорстким» сценаріями розвитку подій, більш імовірним виглядає проміжний – намагання зберегти владу не вдаючись до різких кроків. Для самого президента і для країни оптимальним варіантом був би «чистий» відхід від влади. Це означає звільнення Ю.Тимошенко, прийняття пакету законів спрямованих на виконання вимог ЄС, підписання Угоди про асоціацію з ЄС в обмін на гарантії особистої безпеки від опозиції і «зовнішніх гравців». Проте у країнах, де є політичні в'язні, прикладів «чистого» відходу від влади не було. У Януковича є можливість піти цим шляхом, але логіка його

попередніх дій робить цей варіант малоімовірним. Силовий, білоруський, варіант, як щойно було сказано, надто ризиковий, тому можливий тільки у результаті безвиході. Залишається «серединний» варіант – спроби зберегти владу не вдаючись до радикальних кроків, шляхом роз'єднання та кооптації опозиціонерів, підкупу, шантажу, використання адміністративного ресурсу і «технологій» легітимації «вкрадених» виборів. Цей третій шлях може зійти і до силового варіанту збереження влади за пасивної позиції суспільства та Заходу.

«Серединний» варіант виглядає більш імовірним у теперішніх умовах, але це не більш ніж проекція можливих дій з врахуванням існуючих можливостей і обмежень. Як насправді поведе себе влада і громадяни у несприятливій міжнародній обстановці буде свідчити про здатність двадцятилітнього суспільства відповідати викликам сучасного світу. Що має зробити суспільство і Захід, щоб не допустити цього сценарію?

Самоорганізація, громадський тиск на владу і опозицію і альтернативна координація на місцях могли би стати позитивною програмою для суспільства. Ненасильницька не співпраця з режимом у його ініціативах (наприклад участь у референдумі), народжена у неформальних мережах комунікації, могла би показати владі в Україні і на Заході, що з суспільством треба рахуватись.

Що має зробити Захід?

Якщо влада в Україні намагатиметься розіграти «серединний» варіант – не закривати на це очі, а зайняти злагожену і активну позицію у вигляді персональних санкцій. Санкції, як показує попередній аналіз, за дотримання трьох, вище згаданих умов, здатні змінити баланс сил на користь Заходу і у випадку застосування становитимуть реальну загрозу для виживання режиму в Україні.

Висновки:

Запропонований аналіз спирається на теорію виживання і зміни режимів С. Левіцкі і Л. Вея. Аналіз виявив чинники, які не були враховані при визначенні організаційного потенціалу влади – концентрація повноважень (у трьох гілках влади) та структурні обмеження, а у визначенні Західного ресурсу – санкції. У роботі стверджується, що саме санкції можуть посилити Західний ресурс і тим самим послабити організаційний потенціал режиму, тобто змусити його відмовитись від «жорсткого» чи «серединного» сценаріїв утримання влади. Проте санкції можуть стати реальною загрозою для влади лише за дотримання умови часу, обсягу і єдності. Як показує попередній досвід, досягнення останньої умови, може бути найважчим. До сьогодні питання санкцій залишалось відкладеним у часі інструментом контролю і тиску на українську владу. Політика «м'якої

ізоляції» вказує на те, що Захід намагався діяти розсудливо – використовував позитивні стимули («більше за більше»), залучаючи Україну до співпраці. Така політика, однак, виявилась малоефективною у стосунку до Януковича. М'яка ізоляція з перспективою потепління залишає для президента шанс вирішити питання особистого політичного майбутнього. Умовою уникнення санкцій (і можливого судового переслідування) є виконання умов ЄС для підписання угоди про асоціацію. Ці стратегічні поступки фактично означатимуть відхід від влади у 2015р, але вони не гарантують повернення на демократичний шлях розвитку. Якщо ж ціна поступок виявиться більшою ніж ціна збереження влади, Західний тиск (санкції) можуть бути використані у момент найбільшої уразливості Януковича. Розгляд умов, за яких можливим є не лише зміна влади, а й зміна політики нової влади, є важливим напрямком подальших досліджень.

Література

1. Levitsky S., Way L. Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War / Steven Levitsky, Lucan A. Way // Problems of International Politics: Cambridge University Press, 2010. – 517 pages.
2. Б'ючи на сполох: на захист демократії в Україні. Звіт Freedom House щодо стану демократії та захисту прав людини в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Freedom%20House_UKR.pdf
3. Меркель: в Україні – диктатура та репресії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=3zxPs9QzcoY>
4. Україна рухається до російського авторитаризму – Стівен Пайфер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24604785.html>
5. S.Res.466 Calling for the release from prison of former Prime Minister of Ukraine Yulia Tymoshenko. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112sres466ats/pdf/BILLS-112sres466ats.pdf>
6. Висновки Ради ЄС по Україні (повний текст документу) [Електронний ресурс]: Тиждень.ua – Режим доступу до журналу: <http://tyzhden.ua/Politics/67242>. – Назва з екрану.
7. Freedom House. Nations in Transit. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2012/ukraine>
8. Стратієвський Є. Україна Януковича: Європа не покарає, Росія не приборкає. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?ukrayina_yanukovicha_yevropa_ne_pokara_je_rosiya_ne_priborkaye&objectId=1256375

9. Фесенко В. США навряд чи вводитимуть санкції проти України, – політолог. Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?ssha_navryad_chi_vvoditimut_sanktsiyi_proti_ukrayini__politolog&objectId=1256163
10. Kudelia S. When External Leverage Fails. The Case of Yuliya Tymoshenko's Trial // Problems of Post-Communism, vol.60, no 1, January-February 2013. –P.29-42.
11. Мацневский Ю. Смена, транзит или цикл: динамика политического режима в Украине в 2004-2010 гг. // Полис. – 2010. – № 5, – С. 17–37.
12. Мацневский Ю. Псевдо, квази или полу: какой политический режим формируется в Украине?// Ойкумена, – 2011. – №8, – С.128-145.
13. Slayter D., Fenner S., State Power or Staying Power: Infrastructural Mechanisms and Authoritarian Durability// Journal of International Affairs. Fall/Winter 2011, Vol. 65, No. 1. –P.15-29.
14. Екс-посол Пайфер: У США більше не сприймають Україну як демократичну державу [Електронний ресурс]:Інформаційне агентство УНІАН – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/535602-eks-posol-payfer-u-ssha-bilshe-ne-spriymayut-ukrajinu-yak-demokratichnu-derjavu.html>. – Назва з екрану.
15. European Parliament resolution on the situation in Ukraine (2012/2889(RSP))/<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2012-0544&language=EN>
16. Escribà-Folch A. Authoritarian Responses to Foreign Pressure: Spending, Repression, and Sanctions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1475214
17. Мацієвський Ю. Від хаосу до порядку: чи стабільний політичний режим у пост-помаранчевій Україні / Юрій Мацієвський // Наукові записки НАУКМА. Серія «Політичні науки». – 2011. – Том 121. – С. 17–20.
18. Єрмоєнко А. Отсель грозитъ начнем «Газпрому» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/otsel_grozit_nachnem_gazpromu-103128.html
19. Paifer S., Chow E. Wishful Thinking About Washington and Energy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.brookings.edu/research/opinions/2012/06/27-ukraine-pifer>